

*Сергій Васильович ПОЛТАВЕЦЬ,
науковий співробітник Інституту
політичних і етнонаціональних досліджень
імені І. Ф. Кураса НАН України,
кандидат політичних наук (Київ)*

ПОЛІТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ А. КИСЕЛЯ ЯК СТВЕРДЖЕННЯ ЯГЕЛЛОНСЬКОГО ЛЕГІТИМІЗМУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СЕРЕДИНІ XVII СТОЛІТТЯ

Розглянуто підходи до аналізу української політичної думки середини XVII ст., зокрема, висунуті О. Оглобліним. З'ясовано роль і місце А. Киселя в тогочасній політичній системі, його погляди на доцільний устрій України. Відзначено послідовність та усвідомленість позицій останнього у відстоюванні рівності українства серед інших народів Речі Посполитої, вимоги інкорпораційного договору, свободи віросповідання.

Ключові слова: А. Кисіль, О. Оглоблін, Річ Посполита, державотворчість.

The work considers the approaches to the analysis of Ukrainian political concepts of the middle of XVII century, in particular the ones stated by O. Ogloblin. It reveals the role of A. Kysil in the political system of that time, his views on reasonable regime of Ukraine. The consequence and realization of the positions of the latter in defending the equality of Ukrainian people among other peoples of Polish-Lithuanian Commonwealth (Pol. Rzeczpospolita), requirements of incorporation agreement, liberty of conscience are stated.

Key words: A. Kysil, O. Ogloblin, Polish-Lithuanian Commonwealth, state formation.

Рассмотрены подходы к анализу украинской политической мысли середины XVII в., в частности, выдвинутые О. Оглоблиным. Выяснена роль и место А. Киселя в тогдашней политической системе, его взгляды на целесообразное устройство Украины. Отмечена последовательность и осознанность позиций последнего в отстаивании равенства украинства среди других народов Речи Посполитой, требования инкорпорационного договора, свободы вероисповедания.

Ключевые слова: А. Кисель, О. Оглоблін, Речь Посполитая, государственное строительство.

При розгляді даної проблеми насамперед виникає загальне методологічне питання: що саме ми маємо розуміти під поняттям «політичні та державотворчі концепції». Це мають бути винятково концепції утворення незалежної суверенної соборної української держави, чи вони містять будь-які політичні та державотворчі концепції, зокрема й розвитку української державності у складі інших держав, із різним політичним статусом, обмеженою територією тощо. З цього приводу вченими висловлюються різні думки і підходи, а відтак — і погляди щодо наявності політичних і державотворчих концепцій.

Так, В. Смолій та В. Степанков зазначають, що: «Важко погодитися з міркуваннями відомого дослідника О. Оглоблина про формування в суспільно-політичній думці кількох концепцій державного політичного устрою українських земель». І додають: «Аналіз виявлених нами джерел, дозволяє говорити про появу серед нової еліти, яка формувалася переважно з козацької старшини, лише елементів політичної автономії для козацького регіону України» [7, с. 21].

Тому необхідно розглянути запропоновані відомим дослідником підходи до аналізу української політичної думки цього періоду. Як стверджує О. Оглоблин, ще напередодні Хмельниччини в Україні сформувалося кілька концепцій державно-політичного устрою українських земель: концепція ягеллонського легітимізму, тобто, визнання можливості та доцільності подальшого існування українських земель у складі Речі Посполитої, але як окремої автономної одиниці; утворення Руського або Великого князівства Руського поза межами Речі Посполитої; концепція москвофільства, якій активно протистояла згадана вже концепція ягеллонського легітимізму; концепція утворення держави «козацького панства» [4, с. 15–16]; концепція «двовладдя» Війська Запорозького в особі гетьмана Богдана Хмельницького та православної церкви в особі митрополита Сильвестра Косова. Необхідно зауважити, що названі О. Оглоблиним концепції, окрім концепції «двовладдя», вченим недостатньо розкриті й аргументовані, тому вимагають додаткового розгляду.

Хотілося б зосередитися на концепції ягеллонського легітимізму, котра, зважаючи на поширені у вітчизняній історичній і політичній науці промосковські настрої, не отрима-

ла значного розвитку як в часи спільного існування України та Росії в єдиній державі, так і сьогодні – в часи незалежної української держави.

На думку О. Оглоблина, концепція ягеллонського легітимізму засновувалася на визнанні можливості та доцільності подальшого існування українських земель у складі Речі Посполитої, але як окремої автономної одиниці. Її, на думку дослідника, відстоювали такі представники української шляхти та духовенства як А. Кисіль, П. Могила, С. Косів та ін. Але автор не уточнює конкретно, в якій формі. Адже, при такому загальному формулюванні, до неї можна віднести такі більш конкретні концепції як: Йосипа Верещинського, Северина Наливайка, козацького автономізму, концепцію «Зборівського договору», концепцію «Великого князівства Руського» Юрія Немирича та Івана Виговського. У цих різних варіантах і в різний час дану позицію підтримувало чимало української еліти та шляхти, козацтво. Вона знаходить місце і в практичній політичній діяльності козацької держави Богдана Хмельницького аж до Переяславської угоди. Не останню роль відіграло також розуміння сутності Московської держави, несприйняття українським народом ідеї протекторату Османської імперії та Криму. Загалом, немає необхідності заперечувати проти віднесення до концепції ягеллонського легітимізму поглядів Адама Кисіля, Петра Могили та Сильвестра Косова, хоча між ними є різниця. Тому виникає необхідність розглянути ці більш конкретні концепції та програми.

Концепція Руського або Великого князівства Руського поза межами Речі Посполитої, на думку О. Оглоблина, належала українським шляхтичам-протестантам (аріанам), але не була поширена, оскільки протестантизм в Україні не мав міцного ґрунту, а одним із прихильників цієї ідеї був Юрій Немирич. На наш погляд, при виділенні даної концепції автор не врахував низки обставин. Протестантизм серед української шляхти, особливо українсько-польського прикордоння та західних українських земель, мав значне поширення. Українська православна шляхта неодноразово об'єднувала зусилля з протестантами різних течій у відстоюванні національних і конфесійних інтересів, одержувала від них розуміння та підтримку. Але ми не знаходимо достатніх підтверджень існування у них ідеї створення української держави поза межа-

ми Речі Посполитої. Як переконливо доведено багатьма дослідниками, особливо В. Смолієм та В. Степанковим, така ідея до Богдана Хмельницького взагалі не існувала в українському суспільстві [7, с. 17]. Аналіз поглядів, творів і діяльності Юрія Немирича, літератури про нього, змісту Гадяцької угоди, автором якої він був, не дає підстав вважати його за послідовника чи одного з авторів даної концепції.

О. Оглоблин вважає, що промосковська концепція не була достатньо сформульована. Але, на нашу думку, таку оцінку можна віднести і до турецько-татарської, молдавської, шведської орієнтацій, які в теоретичному плані справді не досягають рівня концепцій.

Щодо промосковської концепції, то важко погодитися з думкою О. Оглоблина, що вона не була сформованою та не набула достатнього поширення. Це можна пояснити лише недостатнім рівнем і повнотою дослідження промосковської орієнтації політичної свідомості та політичної думки частини української козацької старшини, шляхти та православного духовенства, а також московської політичної думки та практики щодо українських земель.

Проти ігнорування турецько-кримської орієнтації свідчить багато фактів. Татари стали важливим, цілком визнаним, відомим і бажаним чинником життя та політики Східної Європи. За М. Грушевським, ні Павлюк, ні Гуня не жадають ні від кого іншого допомоги, як від татар Криму. З Б. Хмельницького починається досить довгий період щільної татарофільської політики українських гетьманів. Можна без перебільшення сказати, що утворення Української держави було в значній мірі ділом дипломатії та зброї наших східних сусідів – Порти та Криму. Протюркська орієнтація гетьмана Б. Хмельницького не виглядала чимось невмотивованим чи незрозумілим. Прагнення його до союзу з Османською державою було логічним виявом і відповідало тенденціям, що виявлялися в українському суспільстві з кінця XVI ст. Зовнішня політика гетьмана давала йому змогу зберегти автономію України й отримати мирну передишку для розбудови держави. Важливо наголосити, що прийняттю Оттоманського протекторату гетьманом сприяли такі аргументи як віротерпимість у межах імперії (а тим більше за межами її), існуюча проста та необтяжлива податкова система. На відміну від московського політичного світу, який зали-

шався йому чужим, турецько-татарський світ гетьман знав із власного досвіду. Про близькі давні стосунки з кримськими татарами свідчить факт, що татари Б. Хмельницького та його козаків називали кардаш-казаги (брат-козак). Гетьману з самого початку визвольної війни потрібна була легка кавалерія, яку не можливо було дістати ні в кого, крім кримських татар. Це була зустріч двох світів. Б. Хмельницький у листі до султана заявляв, що «вся Греція визнає владу Вашої цісарської милості, мого милостивого пана, то і вся Русь, яка є однієї віри з греками і бере від них початок, хоче і могла б бути під владою вашої цісарської милості, мого милостивого пана». Як бачимо, український гетьман уже діє як секулярний володар.

Постать А. Г. Кисіля, його діяльність нерозривно пов'язані з подіями середини XVII ст. в Україні, з тим революційним зривом, «руською ребелією» як називали ці часи поляки. Дослідники, котрі тим чи іншим чином торкалися цієї особистості, переважною більшістю пов'язують його із захисниками Речі Посполитої та однозначно переконують у пропольських поглядах пізнішого київського воєводи. Такий різкий «вододіл» на «своїх» і «чужих» певною мірою пояснюється усталеними в українській історіографії поглядами на те, що будь-хто по іншій бік автоматично стає зрадником. Ознайомлення з політичними поглядами та світоглядними орієнтаціями А. Кисіля дає нам змогу утриматися від таких однозначно негативних оцінок.

А. Кисіль походив із небагатої шляхетської родини. Він виявився першим і останнім представником роду, який досягнув значних висот у політичній системі Речі Посполитої, ставши впливовим державним діячем і сенатором. Не маючи знаних предків за часів, коли українські землі належали Речі Посполитій, він похвалявся тим, що рід його походив від руських бояр періоду Київської Русі. Воєвода згадував, що «предки його покорились Болеславу Хороброму лише після того, як їх родоначальник Святольд загинув, захищаючи ворота Києва» [5, с. 2].

Походження Кисілів від Святольда визнається офіційно. Так, у королівській грамоті від 1646 р., що надавала Адаму Григоровичу звання київського каштеляна, йдеться про «відомий та стародавній рід Свентольдичів-Кисілів, що походять від руського княжого роду, який підкорився польській державі ще за короля Болеслава Хороброго» [1, с. 402].

Про рік народження Кисіля важко говорити однозначно. З огляду на те, що в 1648 р. він жалкував стосовно свого поважного віку, а також враховуючи, що збереглися згадки про його участь у битві Жолкевського під Бушею у 1617 р., варто було б віднести час його народження до останнього десятиліття XVI ст. Водночас, аналізуючи його згадки про те, що політику примирення з козаками він запозичив у Жолкевського, ми можемо припустити, що А. Кисіль народився не раніше 70-х рр. XVI ст.

Майбутній київський воєвода брав участь у поході Жолкевського під Цецору 1620 р., потім служив «почтом» (тобто, з декількома товаришами) у гетьманів Ходкевича та Конєцпольського. Як людині з маловідомого та небагатого роду йому важко було розраховувати в тогочасній Речі Посполитій на щось більше. Але виявлена мужність і хоробрість стають йому в пригоді і через сім наступних років він стає командиром хоругви.

Шляхетське походження та православне віросповідання А. Киселя зіграло, мабуть, не останню роль в тому, що новобраний король Владислав IV залишив його у 1633 р. при своєму дворі. Король був упевнений, що з такими даними у шляхтича немає шансів та особливого сенсу шукати порозуміння з магнатською опозицією. Свої майбутні політичні здобутки та матеріальне благополуччя він може пов'язувати лише з королем. При королівському дворі А. Кисіль виконував особисті доручення Владислава IV. Так, за вміло проведену дипломатичну місію до Московщини, король у кінці лютого 1648 р. надав А. Киселю титул воєводи брацлавського.

Ставлення А. Киселя до «чергового», як вважала більшість можновладців, козацького повстання добре ілюструє його лист, направлений до Москви 24 квітня 1648 р. Воєвода вважає, що ніколи хлопська рука, особливо запроданця (йдеться про Б. Хмельницького. — П. С.), не може перемогти своїх володарів; цей холоп, черкаський зайда, якщо не втече зі своїми спільниками до Криму, то заплатить головою. Ставлення до «бунту» у воєводи кардинально змінилося менше, ніж за місяць, А. Кисіль звертається до Б. Хмельницького з дружнім листом, називаючи того «издавна милым пріятелем» [5, с. 23].

У написаній ним у 1641 р. сеймовій промові шляхтич претендував на вираження спільних політичних вимог україн-

ського шляхетства, які висувалися перед політичним центром Речі Посполитої. Він зазначав, що представляє інтереси не лише «братії» з одного Волинського воєводства, які залишилися дома, а й усіх чотирьох руських воєводств [6, с. 42]. Отже, можна стверджувати, що мова в політичному та територіальному аспектах йде фактично про політичну конфігурацію центру й етнічного «ядра» руського народу – Волинське, Подільське, Київське та Чернігівське воєводства.

У ній ув'язано історичне буття народу з характером політичної системи. За переконанням А. Кисіля, якщо народ може реалізувати свою духовну субстанційну визначеність («гідність»), якщо він спроможний вільно розпоряджатися належними йому засобами матеріального існування, володіннями, а також здатний безперешкодно чинити за правилами свободи совісті, то це означає, що такий народ живе у вільній державі. А якщо наявні політичні умови перешкоджають переліченим основоположним засадам – це означає, що йдеться про підневільний народ і державу-поневоловача. «Три речі, а радше свободи творять вільну Республіку». – Зазначає А. Кисіль, – «Три їх протилежності призводять до рабства. Там, де існує свобода, щоб виявляти успадковану гідність, де свобода розпоряджатися володіннями, де свобода сумління, над якими панує один Бог і ним править, там є вільна Річ Посполита. Однак там, де так віриш, як кажуть, так дотримуєшся гідності, як мусиш, тримаєш володіння не в такій свободі, як хочеш, – там згасає свобода і настає рабство» [6, с. 42].

З огляду на релігійну дискримінацію, зазначає А. Кисіль, руський народ у Речі Посполитій є невільним. Такий фактичний стан речей суперечить його політичній та культурно-історичній традиції, а також принципів політичної рівності сторін, що був застосований при інкорпорації українських земель Польським Королівством. Наші предки, доводить воєвода, об'єдналися з поляками на добровільних і рівноправних засадах, тобто, як «вільні з вільними, наділені свободою з наділеними свободою». А. Кисіль прагне довести політичну рівноправність цих народів, умотивувати основну ідею своєї промови на сеймі, що полягала у вимозі дотримання політичним центром держави інкорпораційного договору.

Як бачимо, для А. Кисіля віросповідне роздвоєння чи потроєння, а то й більше, враховуючи реформаційні течії, не

змінити культурно-історичної визначеності руського (українського) народу. Судячи з контексту, поняття «нація», «народ» тут стосуються соціально-політичних і культурно-історичних компонентів національної ідентичності. Під цими поняттями виступають широкі соціальні верстви, а не лише шляхта як «політичний народ». Зауважимо, що А. Кисіль виголошував свою промову перед змішаною аудиторією: церковними ієрархами, простими священнослужителями, представниками братств і козаків (київська шляхта бойкотувала цей церковний собор). Окрім того, у своїх політичних маніфестаціях пізнішого періоду він демонстрував розуміння руського народу як соціально структурованої спільноти, котра претендує на певні політичні права. У промові 1641 р., що адресувалася депутатам сейму, він розглядав природу конфлікту «старої Русі» (православних) і «нової Русі» (уніатів) крізь призму станової свободи шляхти. Водночас, він тлумачив релігійну свободу руського народу як таку, що стосується не лише шляхти, а й «всього грона руського посполитого народу» [6, с. 41]. Тобто, в даному разі йшлося про руський народ, який складається з привілейованих і непривілейованих соціальних станів.

Вжитий в контексті термінологічний ряд «релігія», «богослужіння», «обряди» стосується православних та уніатів. А. Кисіль розглядав православних та уніатів як людей одного руського народу, що спирається на багатовікову історичну та політичну традицію, власну культуру, мову й усталені моральні цінності.

Для доказовості на право мати політичну рівність як «третього» народу (поряд із польським і литовським) Речі Посполитої А. Кисіль скористався ідейним інструментарієм теорії сарматизму, розробленої та обґрунтованої тогочасною польською історіографією. Він представив міфологізований образ роздільного (окремого) історичного минулого двох окремих народів «сарматів-росів» і «сарматів-поляків». При чому, цей образ у нього трансформувався в ідеалізовану пояснювальну схему інкорпораційного процесу. Наші предки, доводив А. Кисіль, об'єдналися з поляками на добровільних і рівноправних засадах, тобто як «вільні з вільними, наділені свободою з наділеними свободою».

Спираючись на міф про сарматські корені української шляхти та вибудовуючи у цьому зв'язку лінію історичної спо-

рідненості двох окремих «народів»-еліт — руської (української) та польської шляхти, воевода прагне довести їх політичну рівноправність. Такими аргументами він умотивовував основну ідею своєї промови, що полягала у вимозі дотримання політичним центром держави умов інкорпораційного договору. Отже, сарматські ілюзії А. Кисіля мали виразне прагматичне навантаження та служили єдиній цілі: синхронізації та ідеологічному збалансуванню історичних витоків соціальних еліт України та Речі Посполитої з метою досягнення конкретних політичних цілей.

Цілісний аналіз політичних поглядів і діяльності А. Кисіля показує, що ми маємо справу з одним із найвидатніших політичних діячів і мислителів часів Української національної революції XVII ст. Складається враження, що лише Богдан Хмельницький та Адам Кисіль повною мірою розуміли становище українського народу та чітко усвідомлювали проблеми, що існували в той час.

У Кисіля була головною та переважаючою над іншими (причому, повністю усвідомлена!) та сама ідея, що і в Хмельницького, ідея державності. Якщо поглянути на Кисіля з цієї точки зору, відразу стають зрозумілими та розв'язуються уявні протиріччя у його вчинках; навпаки, в них виявиться величезна витримка та послідовність, яка не допускає навіть думки про дворушництво чи удавання.

У питанні соціальному, яке віддаляло А. Кисіля від його земляків і одновірців, тобто тих із них, хто не належав до шляхти, він ніколи не кривив душею, ніколи не давав марних обіцянок. Навпаки, відверто переконував Хмельницького, що хай воюють козаки, а хлопці хай орють. Він погоджувався на збільшення кількості козаків, не стояв за ту чи іншу цифру, але вимагав, щоб вона була визначеною, щоб козацтво не перетворювалося у щось розтягнуте і не поглинало в собі селянські маси.

Помилкою воеводи було те, що він не в змозі був досягнути різниці між козацькими повстаннями кінця XVI та першої половини XVII ст., коли йшлося про права козаків, спочатку тільки реєстрових, потім «виписициків», тобто, виключених із реєстру, та повстанням, коли козацтво ототожнювало свої станові інтереси з інтересами всього українського народу.

Козацтво не могло бути для Кисіля ідеалом. Але він не допускав думки про можливість знищення козацтва повніс-

тю, бо бачив їх безплідність і згубні наслідки, а головним чином тому, що виходив із необхідності існування козацтва в інтересах самої Речі Посполитої. У лютому 1651 р. він писав канцлеру, що перемога над козаками можлива лише при надзвичайному напруженні всіх сил і ресурсів держави, що вона до краю ослабить її сили і навіть у випадку повного успіху лише звільнить дорогу туркам і татарам. Майже те саме він говорив Б. Хмельницькому в лютому 1649 р., зауважуючи, що як Польща та Литва не в змозі протистояти невірним без допомоги Запорозжя, так не утримається проти них і козацтво без опори на польське військо. Водночас, Кисіль, знаючи козаків здавна та зблизька, намагався попередити, що ставлення до козацтва як до «хлопства» буде покаране. Це не та стара Русь, що виходила на війну з луком і рогатиною, а досвідчені воїни, за мистецтвом стрільби з вогнепальної зброї кращі від кварцяного війська. «Сто наших німців вистрілять, одного вб'ють», — говорив він на сеймі 1648 р., а коли сто козаків вистрелять, напевно половина пострілів буде вдалою, шуткувати з ними не можна [3, с. 66].

У питаннях віросповідання А. Кисіль незмінно виступав на сеймах захисником православ'я, а, одержавши доступ в сенат, вважав себе природним представником і захисником його інтересів. Коли довелося наполягати на необхідності знищення унії, він прямо висловлюється в листі до короля (жовтень 1650 р.), що зовсім не фанатик, обидва обряди для нього рівні, бо суть у них одна й та сама, але ліквідувати унію необхідно з міркувань державних. Подібну думку він, не соромлячись, висловлював і Б. Хмельницькому (лютий 1651 р.), переконуючи того, що питання віросповідні мають, по суті, лише підпорядковане значення: «не буде нічого і з руської віри, коли скоро не стане нас самих, предствників Русі» [3, с. 83].

Приязне ставлення Хмельницького особисто до Кисіля, мабуть, частково пояснюється взаємним розумінням складності у вирішенні одного з основних і найбільш суттєвих питань польсько-українського конфлікту, а саме, щодо унії. Вони обоє визнавали необхідність забезпечення свободи та прав православної церкви, зокрема й через знищення унії. Кисіль давно прагнув цього і за своїми поглядами повинен був захищати козаків як єдину силу, котра могла захистити православну віру від повного винищення. Хмельницький, у

свою чергу, розумів, що в цьому питанні Кисіль для нього прямий і надійний союзник. Гетьман не міг не оцінити такої позиції Кисіля, поважаючи ту громадянську мужність, з якою боровся воєвода за свої релігійні переконання, за можливість їх оприлюднення, накликаючи на себе навіть обвинувачення у зраді.

В очах поляків обвинувачення Кисіля знаходили ґрунт із огляду на три речі: його віру, походження й особисті приятні стосунки з Хмельницьким. Це видно було у сеймових промовах і дискусіях у кінці 1650 р., коли було прочитано листа київського воєводи, в якому він доводив необхідність і безповоротність знищення церковної унії, почулися голоси: «як козел не буде бараном, так схизматик не буде захисником католиків та не може оберігати шляхетські вольності, якщо він однієї віри з бунтівниками та хлопами».

У питанні національному у Кисіля народність не співпадала з національністю в державному значенні. Патріотично захищаючи першу, що свідомо відокремилася тоді лише в сфері церковній, Кисіль однак не міг поступитися другою. З цього погляду він був не лише руським патріотом, але ще більшим патріотом Речі Посполитої, без якої не мислив ні самого себе, ні свого руського патріотизму. Розрив із нею (народністю), бажання заснувати самостійну державу, підкорившись при цьому іншій державі, в очах Кисіля було лише актом державної зради. Чернь та її представник Пушкар, не довго думаючи, прямо переходили під «царську високу руку», — Кисіль не зробив би цього ніколи.

З погляду політичного слід визнати за Кисілем також глибоке розуміння потреб та інтересів своєї держави в дану епоху, на що були здатні дуже небагато його сучасників. Але його чудовий розум не дав необхідної користі, всі його зусилля не залишили практичних наслідків. Повертаючись до «руської ідеї», слід зазначити, що вона формувалася здебільшого на православної основі. А. Кисіль наголошував на тому, що як православні, так і уніати є репрезентантами руського (українського) народу. З огляду на це він виступав за православно-уніатське об'єднання з тим, щоб руський народ зайняв гідне місце поряд із народами Речі Посполитої, «які квітнуть».

Через те, що Адам Кисіль не захотів стати зрадником ні своєї народності, ні своєї держави, його затаврували сучасни-

ки та продовжують таврувати історики. Треба зрозуміти, що Русь Кисіль не ототожнював ні з козацьким князівством, ні з Московщиною. В останній він міг бачити лише державу однієї віри, але в будь-якому випадку іноземну; політично та культурно вона була для нього чужою.

1. Архив юго-западной России, издаваемый временною комиссией для разбора древних актов, высочайше учрежденною при Киевском губернаторе [Текст]. – К. : Тип. Давиденко, 1863. – Т. 1, ч. 3. – СХХ, 433 с.
2. Крип'якевич, І. П. Богдан Хмельницький [Текст] / І. П. Крип'якевич. – Л. : Світ, 1990. – 406 с.
3. Новицький, І. П. Адам Кисель, воевода киевский : 1580 (?) – 1653 гг. [Текст] / І. П. Новицький // Киев. старина. – 1885. – № 9. – С. 51–72.
4. Оглоблин, О. Хмельниччина [Текст] / О. Оглоблин // Енцикл. українознавства. – Париж ; Нью-Йорк, 1984. – Т. 10. – С. 3606–3608.
5. Памятники, изданные киевскою комисією для разбора древних актов [Текст]. 1898. – Т. 1, отд. 3. – № 7.
6. Сас, П. М. «Руська» орієнтація політичної свідомості Адама Киселя [Текст] / П. М. Сас // УДЖ. – 2000. – № 5.
7. Смолій, В. А. Українська державна ідея XVII – XVIII ст. : проблеми формування, еволюції, реалізації [Текст] / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – К. : Альтернативи, 1997. – 368 с.

С. В. Полтавець. Політична концепція А. Киселя як ствердження ягеллонського легітимізму на українських землях у середині XVII століття.

Ключові слова: А. Кисіль, О. Оглоблін, Річ Посполита, державотворчість.

Розглянуто сучасні підходи до поглядів на українську політичну думку середини XVII ст., зокрема, піддано критиці низку тез О. Оглобліна. Шляхом розкриття долі А. Киселя з'ясовано його роль і місце в тогочасній політичній системі та світоглядні орієнтації, погляди на доцільний устрій України. Постає А. Киселя трактується як співмірна Б. Хмельницькому, а його погляди — як свідоме послідовне відстоювання державницьких ідей. Наголошено послідовність та усвідомленість позицій А. Киселя у відстоюванні рівності українства серед інших народів Речі Посполитої, вимоги інкорпораційного договору та свободи віросповідання.

Poltavets S.V. Political concept of A. Kysil as the confirmation of Yagellon legitimism on the territory of Ukraine in the middle of XVII century.

Key words: A. Kysil, O. Ogloblin, Polish-Lithuanian Commonwealth, state formation.

The article considers modern approaches to the analysis of Ukrainian political concepts of the middle of XVII century, in particular the ones stated by O. Ogloblin. It reveals the role of A. Kysil in the political system of that time, his views on reasonable regime of Ukraine by revealing his lifeline. The figure of A. Kysil is interpreted as equal to the one of B. Khmelnytskyi, and his views – as conscious consecutive defense of state forming ideas. The consequence and realization of the positions of the latter in defending the equality of Ukrainian people among other peoples of Polish-Lithuanian Commonwealth (Pol. Rzeczpospolita), requirements of incorporation agreement, liberty of conscience are stated.

С. В. Полтавец. Политическая концепция А. Киселя как утверждение ягеллонского легитимизма на украинских землях в середине XVII века.

Ключевые слова: А. Кисель, О. Оглоблин, Речь Посполитая, государственное строительство.

Рассмотрены подходы к анализу украинской политической мысли середины XVII в., в частности, критикуются ряд тезисов О. Оглоблина. Путём раскрытия судьбы А. Киселя выяснены его роль и место в тогдашней политической системе и мировоззренческие ориентиры, взгляды на целесообразное устройство Украины. Личность А. Киселя трактуется как сопоставимая с Б. Хмельницким, а его взгляды – как сознательное последовательное отстаивание идей государственности. Отмечена последовательность и осознанность позиций А. Киселя в отстаивании равенства украинцев среди других народов Речи Посполитой, требования инкорпорационного договора, свободы вероисповедания.